

Ефективність та конкурентноспроможність аграрного виробництва

УДК 631.151.6

О. В. Мазуренко

к. е. н.

Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”

ЛОГІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН У М'ЯСОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

Розглянуто питання, пов'язані з функціонуванням вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу як соціально-економічної логістичної системи. З'ясовано, що між суб'єктами підкомплексу існує велика кількість взаємозв'язків і взаємозалежностей, які визначають необхідність розвитку їх інтеграційних зв'язків. Обґрунтовано, що у логістичну систему підкомплексу, яка формується і розвивається на основі інтеграційних процесів, органічно вбудовується ідея партнерства його суб'єктів. Встановлено, що стратегічними партнерами можуть бути юридичні та фізичні особи, якщо їх суто прагматичні інтереси збігаються за основними цілями і на тривалий період.

Постановка проблеми

Ефективність функціонування м'ясопродуктового підкомплексу значною мірою визначається системою взаємовідносин між його партнерами, за допомогою яких реалізуються економічні інтереси підприємств у процесі виробничої діяльності та обміну її результатами. Сучасний стан вітчизняної економіки та відсутність можливості у сільськогосподарського виробництва впливати на третю сферу АПК підкреслюють особливу актуальність формування в Україні досконалих виробничо-економічних відносин між галузями на основі вдосконалення інтересів учасників і реалізації прав власності, спрямованих на формування єдиних правил економічної поведінки.

Формування інтегрованих структур у м'ясопродуктовому підкомплексі дозволяє: об'єднувати виробництво, переробку і торгівлю м'ясом та продуктами його переробки; акумулювати фінансові ресурси для реалізації пріоритетних напрямів розвитку підкомплексу; підвищувати конкурентний потенціал галузі тваринництва; розширювати можливості просування вітчизняної м'ясної продукції на внутрішній і зовнішній ринки; освоювати прогресивні технології, високопродуктивну техніку, новітні досягнення науки; прискорювати вирішення соціальних проблем у сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Питаннями кооперації та інтеграції присвячено фундаментальні дослідження А. Сміта, К. Маркса, М. І. Туган-Барановського, А. В. Чаянова, М. Г. Чернишевського, М. Д. Кондратьєва та ін. [8, 9, 10, 3]. Окремі сторони інтеграційних

процесів вивчені представниками інституціональної економічної школи Р. Коюзом, О. Уільямсоном, Дж. Гелбрейтом та ін.

Питання розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі України у сучасних умовах господарювання розглянуто В. Г. Андрейчуком, П. С. Березівським, А. В. Бурковським, Ю. Е. Губені, Н. Я. Збарським, М. М. Ільчуком, М. Є. Коденською, А. Г. Мазуром, П. М. Макаренком, В. Я. Месель-Веселяком, Л. П. Молдаван, Ю. А. Нестерчуком, І. В. Охріменком, М. К. Пархомець, П. Т. Саблуком, Н. І. Хорунжим, М. І. Шукаловичом та ін. [1, 2, 5, 6, 7].

Метою статті є поглиблення теоретичних та практичних питань формування економічних взаємовідносин підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Результати досліджень

У дослідженні процесів інтеграції, які наразі супроводжують формування і розвиток м'ясопродуктового підкомплексу, важливе місце відводиться такому аспекту його функціонування як логістичний. За кількістю, значущістю та різноманіттям взаємозв'язків і взаємозалежностей у підкомплексі він може бути охарактеризований як соціально-економічна логістична система.

Дослідження підкомплексу в напрямку логістики тим більше актуально, що саме тут слід шукати причини виникнення багатьох проблем, породжених втратою орієнтирів у формуванні системи прямих господарських зв'язків і організації паритетних партнерських відносин господарюючих суб'єктів, що створили сприятливі умови для паразитичного існування перекупників, які на цьому заробляють.

З ідеї інтеграції, покладеної в основу розвитку м'ясопродуктового підкомплексу, виходить логістичний підхід до дослідження механізмів його функціонування. Логістика являє собою систему операцій, спрямованих на постачання підприємств ресурсами, обсяг готової продукції, рух придбаних матеріальних ресурсів за підрозділами підприємства та між ними. Принцип логістичної системи нагадує кругообіг капіталу.

В основу логістичного підходу до м'ясопродуктового підкомплексу покладено інтегральну парадигму логістики, яка містить: нове розуміння ринку, ідеї організаційних відносин, перспективи інтеграції між логістичними партнерами; нові горизонти формування і регулювання взаємозв'язків і взаємодій господарюючих суб'єктів на всіх етапах виробництва і обігу продукції підкомплексу – логістичної системи.

У логістичну систему, яка формується і розвивається на основі інтеграційних процесів, органічно вбудовується ідея партнерства, відкриваються перспективи виникнення таких переваг:

- вертикальної інтеграції: партнерство відбувається на різних рівнях логістичного ланцюгу, що сприяє зниженню витрат та ефективному розподілу ресурсів;
- горизонтальна інтеграція: партнерство відбувається на різних рівнях

логістичного ланцюга при наявних (тимчасово або постійно) спільних невикористовуваних ресурсах та маркетингових можливостях;

- фінансові можливості: обмін частиною капіталів, клієнтською базою;
- диверсифікація на базі налагодження взаємовідносин партнера зі спеціалізацією в іншій області діяльності або іншому регіоні;
- ринкова вигода придбання партнера (ів);
- збільшення готівкових коштів через партнерство як наслідок переведення капіталу в іншу галузь або інший суб'єкт діяльності.

Ефект від партнерства у логістичній економічній системі передбачається у збільшенні доходів і посиленні грошових потоків. Підвищення ефективності можливо за рахунок збільшення прибутку внаслідок розширення масштабів діяльності, її диверсифікації, економії поточних витрат, додаткових інвестицій для реалізації нових можливостей внаслідок переливу капіталу, економії податкових платежів як наслідок можливих змін організаційно-правової бази партнерства.

Логістичний підхід до м'ясо продуктового підкомплексу дає підстави розглядати його як відкриту систему, всередині якої відбувається обмін продукцією, інформацією та фінансами, наслідком чого є формування матеріальних, інформаційних і фінансових потоків. У сутності інтегральної парадигми вбачається використання матеріального потоку як інтегруючого інструменту для побудови всього механізму системи, метою якого є успішний бізнес.

М'ясопродуктовий підкомплекс як логістичну соціально-економічну мезосистему доцільно розглядати, розмежовуючи її складові частини:

- сільськогосподарські товаровиробники усіх форм власності та господарювання;
- підприємства та організації з переробки, заготівлі та зберігання м'яса й продуктів його переробки;
- торговельна мережа (оптова, роздрібна торгівля);
- підприємства, які виробляють засоби виробництва;
- підприємства виробничої інфраструктур: транспортні господарства, лізингові організації, кредитно-фінансові установи тощо;
- соціальна інфраструктура;
- інститути зовнішньоекономічних зв'язків;
- інститути наукового і кадрового забезпечення.

Будучи відкритою системою, м'ясопродуктовий підкомплекс перебуває у стані взаємодії зі зовнішнім середовищем: на вході – суспільне замовлення на діяльність, на виході – споживання кінцевої продукції, виготовленої підприємствами підкомплексу для суспільства. На вхід і вихід системи впливають економічні, соціальні та політичні фактори зовнішнього середовища, які формуються суспільством, ринком і державою. Виходячи з цього, м'ясопродуктовий підкомплекс як логістична система представляється глобальною ієрархічною структурою.

Інтеграція міні-систем у внутрішній структурі підкомплексу може мати або не мати організаційного оформлення. У першому випадку, інтеграція набуває рис комбінування, якому властиві більш тісні і довготривалі відносини, і такі, що мають планово-розподільчі риси. У другому випадку, інтеграція має контрактний характер, на основі чітко визначених часових договорів і угод за широким колом взаємодій. При цьому, логістична концепція реалізується на основі економічних компромісів між елементами системи з використанням механізмів ринкового ціноутворення і державного регулювання паритетності відносин учасників інтеграції.

Кожен елемент системи повинен бути оптимальним. Тому, якщо учасники логістичного ланцюга, на якому базується логістичний потік, не досягають з ним компромісу, вони будуть замінені іншими.

За цих умов логістичний потік поновлюється шляхом укладання контрактних угод з іншими, аналогічними за напрямом діяльності, але більш оптимальними господарюючими суб'єктами. Очевидно, що тут вимоги логістики збігаються з умовами адаптивності системи.

Взаємовідносини усіх суб'єктів м'ясопродуктового підкомплексу, які здійснюються на базі стратегічного партнерства, здатні створювати синергетичний ефект, що досягається за рахунок створення мультиплікативної зони складання їх потенціалів. Стратегічними партнерами можуть бути юридичні та фізичні особи, інтереси яких збігаються за основними цілями і на тривалий період часу. Важлива умова, яку слід враховувати, це те, що для стратегічного партнерства в логістичній соціально-економічній системі найважливішим є рівноправність всіх учасників. Як тільки вона не дотримується, за будь-якою позицією (найчастіше з приводу отримання рівних прибутків), відносини втрачають характер партнерства, переходячи на рівень диспаритету (табл. 1).

Таблиця 1. Індекси зміни цін на продукцію тваринництва та матеріально-технічні ресурси

Рік	Продукція тваринництва		Матеріально-технічні ресурси		
	річний	наростаючий	річний	наростаючий	відношення до продукції тваринництва
1991	1,900	2	1,830	2	0,96
1992	16,100	31	43,170	79	2,58
1993	37,600	1150	56,570	4469	3,89
2000	1,390	112303	1,374	814304	7,25
2005	1,295	242668	1,147	1200634	4,95
2010	1,143	331843	1,155	2749481	8,29
2011	1,092	362373	1,186	3260885	9,00

Джерело: [4, с. 19].

Для досягнення ефективного партнерства необхідні гарантії у взаємозв'язках і правилах взаємодії, а саме: відкритість відносин шляхом надання повної, в рамках необхідності, достовірної інформації один про одного; чітка окресленість

меж необхідної інформації у часі і просторі; взаємна відповідальність за прийняття і реалізацію спільних рішень, результати спільної діяльності; рівне прийняття на себе ризиків.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Стратегічна цінність відносин учасників логістичної соціально-економічної системи виникає з їх причинно-наслідкових якостей, коли успіх або невдача будь-якого учасника на попередній стадії в логістичному ланцюгу обов'язково адекватно позначиться на всіх наступних стадіях соціально-економічного процесу. Розуміння цього змінює погляди на відповідальність за процес і результат спільної діяльності. Тому стратегія, що закладається в інтегральну логістичну парадигму, здатна перетворювати проблеми, конфлікти, диспаритет відносин у можливість отримання ефекту від гармонізації діяльності і повної співпраці по всьому логістичному ланцюгу.

Література

1. *Березівський П. С.* Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: теорія, методологія, практика: Монографія / *П. С. Березівський, А. М. Желєзняк.* – Львів, 2008. – 198 с.
2. *Ільчук М. М.* Ефективність функціонування молокопродуктового підкомплексу України / *М. М. Ільчук.* – К.: Нічлава, 2004. – 312 с.
3. *Кондратьев Н. Д.* Особое мнение. Избранные произведения в 2-х книгах / *Н. Д. Кондратьев.* – М.: Наука, 1993. – Кн. 1. – 655 с.
4. *Месель-Веселяк В. Я.* Поголів'я і виробництво продукції тваринництва в Україні / *В. Я. Месель-Веселяк, О. Ю. Грищенко.* – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 146 с.
5. *Месель-Веселяк В. Я., Мазуренко О. В.* Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / *В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Мазуренко* // Під наук. ред. акад. УААН П.Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198 с.
6. *Пархомець М. К.* Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с.
7. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України: монографія / [*М. В. Гладій, П. Т. Саблук, Н. Г. Копитець та ін.*]; за ред. *М. В. Гладія.* – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 345 с.
8. *Смит А.* Исследования о природе и причине богатства народов / *Пети, А. Смит, Д. Риккардо* – М.: Эконом-клуб, 1993. – 572 с.
9. *Туган-Барановский М. И.* Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. / *М. И. Туган-Барановский.* – 3-е совершенно переработ. Изд. – СПб., 1914. – переиздания: Пг.-М., 1923; М.: РОССПЭН, 1997. – 574 с.
10. *Чаянов А. В.* Крестьянское хозяйство: избр. труды / *А. В. Чаянов.* – М.: Экономика, 1989. – 492 с.